

Ote Harri Turusen artikkelista Sahateollisuuden historiaa Kala- ja Pyhäjokilaaksoissa.  
Julkaistu KirjastoVirma-sivustolla

## Oulainen

Oulainen kuului niihin paikkakuntiin, joiden elinkeinoelämä sai uusia virikkeitä Pohjanmaan radan rakentamisesta ja valmistumisesta. Henrik Nyström oli saanut vuonna 1881 kuvernööriltä luvan myllyn rakentamiselle Oulaistenkosken etelärannalle nykyisen kirjastotalon seutuville. Neljä vuotta myöhemmin Nyström liitti sahauksen laitoksen toimintaan. Käynnistysvuonna saha tuotti yhteensä 3 848 kuutiojalkaa lautoja ja lankkuja. Toiminta oli pienimuotoista ja työväkeä vain yksi henkilö. Monen muun sahamyllyn tavoin Nyströmin laitos paloi. Vuonna 1889 tapahtunut onnettomuus ei kuitenkaan lannistanut yrittäjää, joka rakensi samalle paikalle entistä suuremman myllyn ja sahan. Se työllisti vuonna 1890 jo 21 henkilöä.

Tulipalo tuhosi laitoksen uudelleen vuonna 1894, mutta taas Nyström rakensi uudet tuotantotilat. Tulipalot yhdistyneenä talven 1895–1896 yllättävän talvitulvan aiheuttamiin lisäkustannuksiin johti kuitenkin siihen, että Nyströmin vesisaha ajautui konkurssiin.

Konkurssipesä pyöritti sahaa vuoden päivät, minkä jälkeen se myytiin tamperelaiselle konsuli J. W. Haganille. Hän rakennutti vuonna 1898 vesisahan viereen paikkakunnan ensimmäisen höyrysahan. Höyrykone takasi sahan tuotanto- ja työntekijälukujen nopean kasvun. Vuonna 1900 saha työllisti 51 henkilöä ja tuotti 1 295 standarttia puutavaraa. Laitos pysyi Haganin omistuksessa aina vuoden 1913 lopulle toimien nimellä ”Oulais Ångsåg & Hyfleri”. Vuonna 1914 sahan omistajaksi tuli sen entinen hoitaja Gustaf Höglund ja nimeksi ”Kommanditbolaget Oulais Ångsåg, Gust. Höglund & Co.”. Maailmansodan vuoksi uuden yrittäjän taival jäi lyhyeksi. Saha siirtyi pieneksi toviksi Pohjanmaan Puutavara Oy:lle ja vuodesta 1917 alkaen Oulaisten Puutavara Oy:lle.

1920-luvun alussa uudeksi omistajaksi tuli Yhtyneet Sahat Oy. Rauma-Raahe Oy osti sahan 1930-luvun lopulla.

Oulaistenkosken sahan tuotanto oli vuonna 1920 noin 1 800 standarttia sahatavaraa ja 5 000 hehtoa puuhiiltä. Sahan yhteyteen samana vuonna perustetun puunjalostustehtaan tuotanto liittyi oviin ja ikkunoihin. Yhtiö harjoitti sahatoiminnan ohella 1920- ja 1930-luvulla maataloutta omistamallaan Kurulan, Kyllösen ja Joutsennevan mailla. Saha työllisti parhaimmillaan lähes 200 henkeä, minkä lisäksi uitot tarjosivat lisäansiomahdollisuuden jopa usealle sadalle jokivarren asukkaalle. Yhtyneet Sahat Oy uitti enimmillään vuonna 1934 runsaat 324 000 tukkia ja 39 000 kuutiometriä pinotavaraa.

Rauma-Raahe Oy myi sahan vuonna 1946 **Kristinan Puu Oy:**lle, joka lakkautti sahan yhteydessä toimineen talo-, puuseppä- ja laatikkotehtaan. Laitos uudistettiin ajanmukaiseksi kaksiraamiseksi sahaksi, joka pystyi sahaamaan kahdessa vuorossa noin 7 000 standarttia vuodessa. Sahausjätteet toimitettiin hakkeena Oulu Oy:n selluloosatehtaalte. Kristiinan Puu Oy:n toiminta jatkui 1960-luvun alkuun. Sahan lakkauttaminen merkitsi vakavaa takaiskua paikkakunnalle. Sahan ja puutalotehtaan koneet kaupattiin. Ykkösraamin huusi Kylmäkoski Oy ja kakkosraamin Pentti Rantapere Laitilasta.

Lehtopään Olkossa toimi 1900-luvun alussa saha, jonka tunnusluvut jopa ylittivät monena vuonna Oulaistenkosken rannalla toimineen sahan vastaavat. Tämän kaksiraamisen sahan omisti porilainen suurliikemies F. A. Jusélius, jolla oli useita vastaavanlaisia sahoja eri puolilla maata. Vuosina 1912–1913 Juséliuksen yhtiö olikin yhdeksänneksi suurin maan sahalaitosten joukossa. Oulaisten sahan toiminta alkoi vuonna 1904 ja päättyi runsas vuosikymmen myöhemmin puutavaraviennin tyrehtyneeseen ensimmäisen maailmasodan melskeissä. Juséliuksen saha työllisti enimmillään alun toista sataa henkeä ja tuotti parhaina vuosina runsaat 2 500 standarttia sahatavaraa. Saha sijaitsi 3,5 kilometrin päässä asemalta.

Puutavarakuljetukset hoidettiin yhtiön omien ajomiesten ja kiireaikoina myös kyläkunnan hevosten voimin. Yhtenä päivänä saatettiin ajaa jopa viisi edestakaista matkaa. Suuret, raskaat kuormat ja matkan varrelle sattuneet Huhtakankaanmäki ja Kasarminmäki tiesivät sitä, että niin hevoset kuin ajomiehetkin olivat lujilla erityisesti kevätajan pehmeillä teillä.

Samaa maantietä käyttivät kesäkeleillä myös Annosen sahan ajomiehet. Talviaikaan hevosilla voitiin ajaa myös pitkin joenjäättä. Jylhänkosken partaalla sijainneen Annosen sahan perusti 1890-luvun alussa Robert eli Ruupe Nokela, jolla oli ollut samalla paikalla jo aikaisemmin mylly. Ruupenkin sahan kohtaloksi koitui tulipalo vuonna 1898. Hänen poikansa Antti rakensi samalle paikalle uuden sahan vuosina 1905–1906. Antti Nokela teki vuonna 1912 yhtiösopimuksen Olli Pekkalan kanssa, ja näin syntyi Annosen Sahamyllly-yhtiö. Miehet myivät laitoksen jo kaksi vuotta myöhemmin Edvard Valkamalle. Vuosina 1917 laitos oli lyhyen aikaa ensin Heikki Snellmanilla ja sitten Kaarlo Korpelalla, kunnes joukko Matkanivan isäntiä perusti vuoden 1918 lopulla Matkanivan mylly- ja sahaosuuskunnan, josta tuli sahamyllyn uusi omistaja. Laitoksen myllärinä toimi 1910- ja 1920-lukujen taitteessa Frans Jako eli Jako-Ransu. 1920-luvun lopulla saha vuokrattiin Metsätalous-Osuuskunta Pyhäjoki r.l:lle. Tuolloin sahan työjohtajina olivat Veikko Kosola ja Matti Hyytinen. Vuodesta 1936 sahan omisti Nestori Flink ja 1950-luvulla Tahvo Pasuri.

Lähde: Turunen, Harri (2007). Sahateollisuuden historiaa Kala- ja Pyhäjokilaaksoissa. KirjastoVirma [www.kirjastovirma.fi/sahateollisuus](http://www.kirjastovirma.fi/sahateollisuus). Oulainen, 2007.